

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА ДЛЯ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

(вступне слово та виступ ведучого “круглого столу” доктора економічних наук,
професора, головного редактора наукового журналу
“Соціальна економіка” Задорожного Г.В.)

Шановні колеги! Обговорення проблеми “Соціальне партнерство в Україні: сучасний стан і тенденції розвитку” зумовлене тим, що здійснювані в Україні соціальні та економічні перетворення, які сьогодні вже переважно зводяться до закріплення неправильного вибору механізмів трансформаційних реформ, не відповідають як висновкам новітніх наукових досліджень, здійснюваних у рамках соціальної економії, так і, що головне, інтересам абсолютної більшості членів українського суспільства.

Проведені нами дослідження свідчать про те, що є два основних види взаємодії людей: один, на якому зараз усі концентрують увагу, - конкуренція, ринкова конкуренція, котра, за своєю суттю, є жорсткою боротьбою між людьми у сфері економічних і соціальних відносин. За своєю природою конкуренція є *протилюдним* механізмом досягнення *суто економічних* цілей. Інший вид – це *соціальне партнерство*, котрим визначається гуманістичний, можна сказати, цивілізований і *людський* зміст людських відносин. Соціальне партнерство має у наш час значне поширення у передових країнах світу, а також досить реальні передумови свого широкого утвердження у сучасній Україні.

У радянській економічній і соціальній науках оцінка змісту соціального партнерства у зарубіжних країнах в основному зводилася до бездоказових тверджень, що відносини, котрі засновані на його принципах, не є характерними для буржуазних суспільств і їх висвітлення в наукових дослідженнях є пропагандистською спробою згладити притаманні для них соціальні протиріччя. У полоні цих тверджень перебували не лише рядові громадяни, а й більшість науковців, оскільки здійснення аналізу соціально-економічних відносин між працівниками в капіталістичних країнах було неможливим, а наукові публікації зарубіжних вчених з цього питання були переважно недоступними чи сфальсифікованими.

Коли уже в роки демократизації українського суспільства докторант Харківського національного університету О.В. Коврига пройшов річне стажування на кафедрі О. Уільямсона у США в університеті Берклі у м. Сан-Франциско і після його завершення зробив наукове повідомлення про історію розвитку та сучасний стан соціального партнерства у США, ми, викладачі університету, були без перебільшення здивовані обгрунтованими ним висновками про надзвичайно високий ступінь розвитку соціального партнерства у цій країні, тими широкими можливостями, котрі відкриває механізм соціального партнерства для вирішення найгостріших соціально-економічних проблем суспільного розвитку.

Разом з цим результати його наукового дослідження стали важливим імпульсом для глибокого вивчення та суттєвого переосмислення домінуючих у нашій уяві досить вузьких поглядів на цю проблему. У результаті наукового аналізу цього питання, котре у роки трансформаційних перетворень в Україні стало особливо актуальним у практичному плані, адже мова йшла про стратегічне завдання: яким шляхом розвивати сутнісні соціально-економічні зміни - шляхом всебічного розгортання відносин панування-підкорення, чи через розвиток соціального партнерства громадян і усіх інших господарюючих суб'єктів, ми підготували й опублікували монографію “Соціальне партнерство – реальний шлях до відкритого суспільства”², найважливішими висновками якої стали, по-перше, положення про

² Задорожний Г.В., Коврига О.В., Смоліков В.В. Соціальне партнерство – реальний шлях до відкритого суспільства. – Харків: ХІБМ, 2000. – 192 с.

те, що Сполучені Штати Америки впродовж 200-літньої історії успішно розвиваються і вирішують більшість своїх внутрішніх проблем на основі принципів соціального партнерства, значення котрих у подальшому розвитку країни зростає. По-друге, на чому слід особливо наголосити, США пропagaють і здійснюють *подвійні стандарти* щодо цінностей і змісту ринкової та соціальної моделей економіки відносно своєї країни та інших країн світу: все, що відбувається у США, переважно здійснюється на основі соціального партнерства; все, що повинно відбуватися у інших країнах, має статися на основі засад жорсткої конкуренції і у строгій відповідності до неоліберальної теорії ринкової економіки. Під гаслом нав'язування іншим транзитивним країнам всеохватних ринкових відносин і нещадної конкуренції США успішно здійснюють політику, спрямовану на поглинання їх матеріальних та інтелектуальних ресурсів. При цьому не акцентують уваги, що відносини соціального партнерства – це саме ті відносини, котрим безумовно віддасть перевагу будь-який громадянин кожної країни перед перспективою вступати у жорстку, неоліберальною наукою нав'язану, конкуренцію (боротьбу) з іншими людьми. Сьогодні США не орієнтуються на конкуренцію, як на переважний спосіб і механізм свого внутрішнього розвитку. Вони зосереджують інтелектуальний потенціал з усього світу і на основі засад соціального партнерства вибудовують і реалізують стратегію благополуччя своєї країни.

По-третє, соціальне партнерство слід розглядати і реально широко розвивати в Україні як головний механізм і шлях успішного вирішення накопичених гострих проблем, як реальний спосіб досягнення добробуту для *всього* українського народу.

Ми звикли думати, що соціальне партнерство зводиться до так званого трипартизму – взаємодії трьох суб'єктів розвитку - класу працівників, класу власників і держави. При цьому представниками класу працівників виступають профспілки, власників – спілки роботодавців, а державі належить роль арбітра, котрий встановлює правила гри. Але коли вникнути глибше в цю проблему, то виявляється, що трипартизм - це лише одна із форм соціального партнерства, яка в дійсності відображає більш широкі відносини. Під *соціальним партнерством* слід розуміти свідомі дії людей, основою яких є економічні та соціальні інтереси, спрямовані на те, щоб на основі добровільного об'єднання власних матеріальних, фінансових, трудових, інтелектуальних та інших ресурсів заради досягнення своєї мети вони могли домовитися між собою і шляхом спільних дій досягти задоволення своїх економічних інтересів. Відомий в усьому світі економіст Чарльз Бернар визначив цей процес термінами „кооперативна ефективність” і „кооперативна результативність”, наголосивши, що всі люди досягають результату різними шляхами. Та коли вони діють індивідуально, то не можуть досягти такої ефективності, котрої можна досягти об'єднуючи власні зусилля з метою задоволення спільного і в той же час і свого особистого інтересу. Наприклад, ставши партнерами і усвідомивши власні інтереси, забудовники квартир у кооперативному будинку, які об'єднані спільною метою і на партнерських засадах об'єднали для цього кошти, отримують одно-, дво- та трикімнатні квартири. Тобто, вони реалізували спільний і особистий інтерес, але останній не міг бути реалізованим відокремлено кожним.

Коли ми стали вивчати проблему соціального партнерства як особливого виду взаємодії людей, який дозволяє об'єднувати ресурси і досягати мети, то виявилось, що при цьому кожний суб'єкт може одночасно брати участь у *кількох* партнерських акціях і вирішувати *одночасно* не одну, а кілька своїх життєвих проблем.

Чим привабливе партнерство? Тим, що в ньому економічна влада реалізується не засобами володіння-підкорення, а шляхом встановлення *рівноправних* відносин, добровільного об'єднання зусиль, спільних обговорень проблеми і рівноправної участі в її розв'язанні.

Саме тому і з економічної, і з соціальної, і з політичної точок зору, які визнають пріоритетність динамічного економічного розвитку на засадах соціальної єдності суспільства, при визначенні першочергових і головних завдань побудови в Україні соціально орієнтованого ринкового господарства, що базується не на жорсткій і антилюдській за своїм

характером конкуренції, а на соціальному партнерстві, на перший план виходить широке розгортання відносин кооперації, які саме і побудовані на таких принципах, про які я щойно говорив.

У цьому зв'язку для вирішення найгостріших економічних і соціальних завдань сучасного розвитку України необхідний потужний розвиток кооперативного руху, і не лише у сфері споживання, в якій ми маємо досвід участі мільйонів громадян, які були або є членами споживчих товариств і працівниками кооперативних підприємств. Принципи соціального партнерства, що майже тотожні кооперативним, повинні утверджуватися в усіх сферах економічної діяльності та у організаційно-правових формах господарювання. Адже не секрет, що ці принципи стали юридично закріплюватися в законах про корпорацію та акціонерні товариства у багатьох країнах світу, політична еліта яких розуміє, що шлях до суспільного прогресу лежить не через конкуренцію і протистояння громадян, розлад і розбрат у суспільстві, а через соціальне партнерство людей, що прагнуть до свого добробуту.

За ініціативою вчених Полтавського університету споживчої кооперації України сьогодні ми проводимо “круглий стіл”, на якому маємо обговорити проблему соціального партнерства з точки зору актуальних потреб розвитку споживчої кооперації України і суспільства у цілому не у тому вузькому розрізі трипартизму, про який я говорив, а у більш широкому, сутнісному розумінні, і показати, що розвиток кооперативних засад суспільної організації дозволить не тільки вирішувати господарські завдання, а й більш успішно розв'язувати завдання підвищення доходів населення, задоволення його соціальних потреб і досягнення на цій базі соціальної єдності суспільства як необхідної основи для його процвітання.

У листопаді 2006 року на науковій конференції, де обговорювалися питання стратегії розвитку України, я виступав з доповіддю “Національна програма SOS”, в якій виділив три “кити” цієї програми: сім'я, освіта і соціальне партнерство. Сім'я і освіта у суспільстві мають виконувати основоположну роль - готувати до життя громадянина, який розуміє, що для того, щоб найбільш ефективно реалізувати себе, свої здібності у житті, ефективно співпрацювати з іншими людьми, він має діяти не на засадах відносин володіння-підкорення, конкуренції, а на засадах соціального партнерства. При цьому молода людина у процесі власної соціалізації має переконатися в ціннісних перевагах партнерства над конкуренцією.

У чому значення і цінність соціального партнерства? У тому, що засобами об'єднання зусиль всі учасники партнерства отримують немов би *дві форми самовираження*. Одна площина цього самовираження - це базова площина, де виникає спільний інтерес і громадяни добровільно домовляються розв'язувати спільну проблему, в якій кожен з них має свій особистий інтерес, шляхом об'єднання належних їм матеріальних, фінансових, трудових та інших ресурсів. Друга площина - коли вони обговорюють спільну проблему, шляхи її вирішення, технології реалізації і т. п., то виявляється, що кожний із партнерів ділиться не тільки власними ресурсами, а й своїм знанням, і у процесі обговорення *виробляється нове знання*, котре не заперечує тих базових знань, які були до початку партнерства, але дає можливість перевершити, збагатити це знання. Тому у інтелектуальному плані розвиток партнерства - це один із механізмів реалізації *економічної влади знань* - найбільш високоякісної влади (Е. Тоффлер). Цей механізм дозволяє реалізувати економічну владу не на принципах панування-підкорення, а перетворити її у господарську владу. Такий спосіб господарської влади забезпечує не тільки рівноправну участь різних суб'єктів у процесі розвитку, а й ті переваги, які дає об'єднання їхніх матеріальних, інтелектуальних і грошових ресурсів, котрі, як і “нове знання”, внаслідок партнерства набувають нової якості і відкривають *інноваційні* можливості досягнення спільних і особистих цілей.

Думаю, що висловлені мною тези щодо змісту і переваг соціального партнерства над конкуренцією можуть послужити основою осмислення та обговорення проблеми соціального партнерства в Україні та ролі у його розвитку сфери споживчої кооперації.

Хочу також повідомити Вам, що у травні 2008 р. у Харкові планується проведення III

Міжнародного симпозіума за участю вченого зі світовим ім'ям у галузі інституційної економіки, класика неінституціоналізму О. Уільямсона. До речі, на кафедрі, яку він очолює, працює 6 лауреатів Нобелівської премії. Як член Міжнародної редакційної ради нашого журналу „Соціальна економіка” він сказав, що Україна його зацікавила і він обов'язково прилетить на цей симпозіум, у якому також візьмуть участь вчені з США, європейських країн. Переконаний, що на цьому симпозіумі проблема відносин соціального партнерства і розвитку кооперативних засад, співзвучна з темою нашого круглого столу, стане однією із важливих тем для подальшого глибокого і всебічного обговорення.

Повертаючись до проблеми нашого круглого столу, хочу поділитися з вами висновками зі здійснених мною досліджень сучасних проблем соціальної економіки. Розпочати хочу тезою, яку сформулював відомий економіст, нобелівський лауреат Моріс Алле, що “економіка повинна служити людині, а не людина служити економіці”, та звернути вашу увагу на думку академіка-секретаря відділення економіки РАН Д.С. Львова, оприлюднену у Російському економічному журналі (1997 р., № 1) про відсутність у сучасній економічній науці “теоретичного ядра”, яке визнавали б економісти із різними поглядами. Це рівнозначно відсутності системи вихідних теоретичних постулатів, що становлять основу справжньої науки. Він вказав на соціальну економіку, як найбільш перспективний науковий напрям, “у рамках якого досить органічно поєднані основні положення сучасної ринкової теорії й антропологічні, соціальні закони розвитку людства”, що, на жаль, властиво лише для демократичних суспільств. Відрадно, що ці висновки, зроблені відносно аналізу сучасних проблем “у далекому минулому”, через десятиліття перетворилися у більш змістовно окреслену наукову гіпотезу, яку слід всебічно розвивати, а також реалізовувати у господарській діяльності на благо українського народу.

У цьому зв'язку, я хотів би звернути вашу увагу на те, що сучасна економічна наука, у тому змістовному вигляді, який для неї притаманний в академічних виданнях і в університетських аудиторіях, має бути серйозно переглянута як щодо змісту, так і щодо завдань, які вона має перед собою поставити. Сьогодні ми переживаємо такий період у розвитку наукового осмислення соціально-економічних процесів, котрий С.М. Булгаков стосовно початку ХХ ст. визначав як період, коли загальна наукова, філософська і релігійна тривога, що все сильніше охоплює сучасне людство, ламає старі перегородки, котрі герметично розмежовують різні наукові галузі, і внаслідок чого з'являються нові ідеї та думки, якими визначаються їх нові межі та території. На мою думку, що базується на висновках із аналізу сучасного етапу трансформаційних реформ, **соціальна економія - це наука про реалізацію духовно-інтелектуального потенціалу особистості у господарській діяльності**. Я наголошую на цьому, бо саме розвиток і реалізація духовно-інтелектуальної складової має утвердитися не тільки у економічній науці, а й у господарській практиці, як головне ядро їх реального розвитку.

Друге десятиліття вітчизняна економічна наука поринає в кризу. Головною причиною є бездумне запозичення сукупності віджилих у минулому столітті економічних поглядів, що викладені у насадженому в наших університетах і у господарській практиці “Економіксу”, спрямованому на апологетичний захист ринкового фундаменталізму як неоліберальної ідеології сучасної форми глобалізації.

Головне лихо полягає у тому, що нинішні очільники системи освіти, ті, хто під тиском зовні реформують найвищу і фундаментальну сферу життєдіяльності народу, геть-чисто не хочуть зважати на те, що вони об'єктивно сприяють прищепленню застарілого, піввікової давнини економічного світогляду студентам університетів, маніпулятивно запрограмованого тими, хто не бажає допустити, щоб у центрі Європи розвивалася критично мисляча нація, здатна використовувати духовно-інтелектуальну складову на благо свого народу і своєї країни. Нам у їхній стратегії відведена роль країни-споживача того, що вже стало неприйнятним для їхнього власного вживання. Будь це наукові теорії, низькопробні фільми і попса деградуючої масової культури, або ж генно-модифіковані продукти, від яких уже

відмовилися усі розумні нації, котрі дбають про своє майбутнє.

Важко тут не погодитися з А.К. Поповим у тому, що “замість економіки й господарства тепер ми маємо інституціоналізовані *шоу-економіку* и *шоу-бізнес*, у яких вирішуються не дійсні господарські та економічні питання виробництва, обміну, розподілу і споживання, а питання конвертування валюти і фінансових спекуляцій, стабілізаційного фонду, забезпечення мобільності всякого роду ресурсів, у тому числі трудових, маркетингу і реклами, комерціалізації всього і вся аж до мистецтва і святинь”. Метою такого “перекручування” є створення споживаючої і голосуючої людино-машини, позбавленої розуму, волі, свідомості й самосвідомості, що втратила суб'єктність, ідентичність і взагалі здатність до самоідентифікації. Людина-автомат і суспільство-автомат, відзначає цей вчений, “здатні лише до нижчих форм психічної діяльності, тобто стають дебільними й деградують”.

Виникає цілком закономірне питання, на якому я хочу наголосити: **чи потрібна така економічна теорія**, а більш широко - **економічна наука українській нації**, яка прагне стати не просто самостійним суб'єктом глобалізації, але, що безсумнівно важливіше и потрібніше, яка **ставить за мету процвітання у духовному і матеріальному плані і сама здатна визначати своє майбутнє і творчою господарською діяльністю домагатися досягнення свідомо поставлених цілей?** Для тих, хто душею вболіває не за свій корисливий, чисто егоїстичний інтерес, а за сьогодення й майбутнє своїх дітей, як частини українського народу, відповідь є негативною. І проблема ця виходить далеко за межі однієї нації, тому що вижити поодиночі у сучасному світі, переповненому соціальними, техногенними і природними ризиками, практично неможливо. Кожна нація хоча і повинна знаходити *свою* стратегію і тактику вирішення найгостріших соціально-економічних проблем, все ж таки має вести постійний діалог з іншими націями про виживання всього людства. Якщо раніше материки і народи розділяли простір і час, то тепер планета стала одним човном і потонуть у ньому, або врятуються, усі разом.

Не допустити подальшого розвитку сценарію руху людства до небуття, що вже багато в чому реалізується, стає пріоритетом із пріоритетів, який вимагає якісних зрушень, насамперед, у системі людських *цінностей*. Відомий німецький соціолог М. Вебер, який глибоко досліджував проблему соціальних дій, розрізняв формальну і сутнісну раціональність. Він вважав, що “формальна економічна раціональність” визначається мірою технічно можливого для економіки і усвідомленого розрахунку. “Сутнісна раціональність”, стверджував він, характеризується механізмом, за допомогою якого забезпечення певної групи людей життєвими благами досягається економічно орієнтованою соціальною дією, що враховує у минулому, сьогоденні або у майбутньому певні ціннісні постулати, незалежно від природи цих цінностей. У ході подальших своїх міркувань він довів, що “чисто формальна” раціональність грошових розрахунків повинна розглядатися як *другорядна* або навіть як *суперечна кінцевим цілям*, що зумовлюються *вищими цінностями*.

Проте, інерція мислення в душі нових догм, що насаджуються нам неоліберальним економізмом, сьогодні настільки дієва, що звертати увагу на сутнісну раціональність та її первинність стосовно формальної раціональності серед вітчизняних економістів не прийнято. Разом з тим слід акцентувати увагу, що ще у жовтні 1995 р. І. Валлерстайн (тоді президент Всесвітньої асоціації соціологів, а зараз - член міжнародної редакційної ради нашого журналу “Соціальна економіка”) у вступному слові на Міжнародному колоквиумі “Університети і суспільствознавство: нові шляхи до суспільної раціональності” закликав вчених відчути *свою відповідальність* і змінити сам статус суспільствознавства, яке виникло як інтелектуальне доповнення неоліберальної ідеології. Для того, щоб залишатися потрібними суспільству і не виявитися на закутках наукового світу, заявив він, потрібно “повернути поняття *сутнісної раціональності у центр* наших наукових досліджень”. Цього вимагає й перехід до *постнекласичної* науки, що знаменує собою пріоритетність ціннісно-раціонального пошуку в ході наукових досліджень.

Виникає закономірне запитання: яким чином це можна зробити? Для цього потрібно,

по-перше, розуміння того, що світ і життєдіяльність людини - феномени *цілісні*, а виділення з них якихось окремих сторін, аспектів, рівнів і т. п. було необхідним на попередніх етапах розвитку науки. Сьогодні мова повинна йти про *синтез* накопичених знань. Причому цей синтез повинен бути *всеосяжним*: включати не тільки наукові економічні знання, але й філософські, релігійні висновки і положення, а також побутові уявлення як раціональні зерна позанаукових знань. Проблема зводиться до того, що необхідно формувати *універсумне* знання, яке перебуває *за межами фундаментальної економічної науки*, так само як і за межами кожної з існуючих суспільствознавчих наук.

Проте більшість нинішніх суспільствознавців глибоко спеціалізовані лише у своїй галузі, у зв'язку з чим виникає інший момент, інший рівень обмежених знань, що має безпосереднє відношення до синтезу сучасних знань про цілісну реальність. Стосовно економічної науки він перетворюється у пошук тієї *парадигмальної теорії*, яка б дозволила синтезувати знання про господарську діяльність людини і визначила її як найважливішу сферу людської життєдіяльності. На мій погляд, про що я багато писав раніше, такою теорією, або науковою галуззю постнекласичного знання може і повинна стати **соціальна економія**, що всебічно вивчає соціальну економіку як реальність, яка постійно формується і розвивається. І призначення цієї нової реальності, це – по друге, повинно зводитися до того, щоб “все те, що людина робить на землі, повинне бути робленим для спасіння... Наша земля не повинна бути абсолютно знищена у останні часи, а повинна бути перетворена в нову землю” (С.М. Булгаков).

Розуміння необхідності такого парадигмального зрушення поступово приходить до дослідників з країн колишнього Союзу. Так, М.А. Шабанова починає свою статтю «Социэкономика: от парадигмы к новой науке» констатацією того, що “останнє десятиліття ХХ віку ознаменувалося стрімким розвитком на Заході *соціоекономіки*... Якщо соціоекономіка за кордоном настільки стрімко розвивається, значить, по-перше, у ній є гостра *потреба* (наукова, практична або і та, і інша одночасно), а по-друге, для її розвитку склалися певні *передумови*”.

На мій погляд, формування нової науки - соціальної економії обумовлено *більш глибокими* процесами, які ґрунтуються на тому, що, говорячи словами О.І. Солженицина, “наше життя - не у пошуку матеріального успіху, а у пошуку гідного духовного росту”, і “головний ключ нашого буття або небуття – у кожному окремому людському серці, у його перевазі Добра і Зла”. Людина живе, процвітає, самореалізується і творить за допомогою своєї духовності, через цінності людяності³, котрі їй *внутрішньо* властиві. Мораль і етика не є первинними поняттями людської життєдіяльності: вони відображають те, що людині *насаджуються*, прописуються *зовнішнім* чином.

Ця відмінність має *принципове* значення, тому що у прихованому вигляді норми моралі визнають реальне положення людини в економічній сфері: остання *над людиною панує* й не реагує на різного роду заклинання, навіть якщо вони формально й мають духовне значення. Сьогодні досить гостро стоїть питання про те, до якої міри розвиток економіки і купле-продажних відносин у людському суспільстві може мати таке панівне значення? Це є корінним питанням задля визначення того переломного моменту, коли, за словами класика, закінчується попередня історія людства і переважне значення тваринних інстинктів. Зараз же саме до повернення до них через насадження гедоністично-споживацької моралі штовхас людину сучасний економізм і глобалізм. Для нашого спасіння інстинкти мають поступитися місцем людським цінностям.

Стосовно економічної науки і економічної практики критеріями завершеності

³ В українській мові терміну «нравственность» немає адекватного слова, тому я схилиюся до того, що за смыслом це є *людяність* як *внутрішня* властивість людини у протилежність моралі як системи *зовнішніх* норм, що встановлюються суспільством.

попередньої історії людства є перехід до таких господарчих, а на їх основі соціальних і політичних відносин, коли на місці відносин панування-підкорення утверджуються відносини господарської співпраці усіх громадян, котрі повинні діалектично “зняти” колишнє домінування лідерів, притаманне феодальній епосі, та панування окремих груп, характерне для нинішньої ситуації.

Сучасний етап людської цивілізації, що знаменує початок новітньої історії людства, про що свідчать деякі реальні факти та тенденції розвитку нового змісту соціально-економічних відносин, безсумнівно, є часом, коли соціальне партнерство, утверджуючись, буде усе більше витіснити старі відносини експлуатації і нерівності. У протилежному разі посилюється антигосподарство, прискорюється загнивання і паразитизм, зростає темп бігу людини у небуття.

Особливістю цього періоду у постсоціалістичних суспільствах, у тому числі й в Україні, було те, що в них на початку трансформаційних реформ склалися виключно сприятливі передумови для розвитку соціального партнерства, які могли бути реалізованими через демократичну і справедливу приватизацію державної та колективної власності громадянами. Вони внаслідок цього могли б доповнити трудове партнерство партнерством у економічних відносинах. Адже, зрозуміло, що приватизація підприємств та інших господарських суб'єктів не могла бути здійснена у натуральній формі; працівники мали б формально об'єднати належну їх вартісну частину засобів виробництва у колективних, кооперативних чи акціонерних товариствах.

Відомо, що такий сценарій розвитку соціального партнерства має в Україні обмежений характер, бо створені акціонерні товариства засновані не на основі демократично-правової приватизації державних і колективних підприємств, а шляхом нерівномірного розподілу їх власності серед колишніх працівників і, досить часто, сторонніх осіб, котрі з точки зору справедливої приватизації не мали на цю власність ні морального, а тим більше формального права. В аграрному секторі економіки, де розмежування і закріплення земельної власності відбулося переважно на справедливих засадах, створення економічних відносин на основі соціального партнерства також не стало визначальним фактором розвитку сільського господарства, хоча тенденція до утворення нових виробничих та обслуговуючих кооперативів має певну динаміку. Але як і у промисловості, у сільському господарстві зараз домінують приватновласницькі відносини, засновані на фіктивній оренді землі та експлуатації селянства. По суті, тільки у споживчій кооперації України здійснено глибокі реформи відносин власності, за яких кооперативна власність розмежована і персоніфікована за членами споживчих товариств. При цьому виділення у кооперативній власності приватної власності як основи економічного співробітництва поєднується зі збереженням частки спільної або неподільної кооперативної власності, яка є основою господарського розвитку і зміцнення відносин соціального партнерства не лише членів товариства, а й працівників кооперативних підприємств і виробництв.

Реалізовані у споживчій кооперації реформи кооперативних відносин досі є “непоміченими” на політичному і урядовому рівнях, хоча навіть у сучасних умовах ігнорування кооперації як цивілізованої форми господарства, за свідченнями статистичних даних і наукових публікацій, мають наслідком вагоме економічне відродження цієї галузі, зростання прибутковості господарювання й поліпшення соціальних показників.

Цілком очевидно, що замовчування проблеми ролі соціального партнерства, про що свідчить і сучасна “доля” нашої споживчої кооперації, є не випадковим. Воно зумовлюється інтересами незначної частки громадян, які зосередили у своїх руках значні обсяги колишньої державної і колективної власності та використовують її з метою експлуатації працівників, та які не зацікавлені у оприлюдненні реальних фактів соціального партнерства. Ми є свідками того, що засновані на ліберальних цінностях минулого соціально-економічні відносини, які стосовно кінця ХХ століття академік І. Лукінов називав цінностями періоду “дикого капіталізму”, є не ефективними ні з економічної, ні з соціальної, ні з політичної, ні з духовної

точок зору. В економіці після величезного спаду спостерігається стагнація, яка іноді змінюється незначним зростанням переважно в експортних галузях економіки. У соціальній сфері міцно утвердився низький рівень життя більшості населення та спостерігається його стійка депопуляція. У політичному житті мають місце нескінченні чвари за владу між олігархічними кланами, жоден із яких не має підтримки серед народу. У духовному ж вимірі ми спостерігаємо відсутність єдиної об'єднуючої національної ідеї, патріотизму та моральну деградацію, особливо молоді, якій буде належати спадкове право творення майбутнього українства. Якого?

За цих обставин найважливішим завданням науковців, особливо економістів і соціологів, представників інших галузей людинознавчої науки є глибоке осмислення актуальності й об'єктивної необхідності широкого розгортання в українському суспільстві засад соціального партнерства, дослідження його теоретичних і практичних основ і розкриття змісту з урахуванням історичного досвіду та традицій нашого народу і можливостей творчого запозичення кращих надбань у інших країн світу у цьому питанні. Думаю, що проведення нашого "круглого столу" є одним із проявів такого зацікавленого підходу присутніх тут науковців і господарників до розв'язання цієї стратегічно важливої для розвитку нашого суспільства проблеми.